

PEDAQOGİKA

Vidadi Bəşirov
Azərbaycan Dillər Universiteti
Nuridə Quliyeva
Bakı Dövlət Universiteti Qazax filialı

GƏNCLƏRİN İNKİŞAFINDA QADIN ŞƏXSIYYƏTİNİN ROLU

Açar sözlər: şəxsiyyət, Azərbaycan qadını, Azərbaycan xalqının dəyərləri, bəşəri dəyərlər, milli təhsil strategiyaları

Key words: personality, Azerbaijani woman, values of Azerbaijan nation, human values, national education strategies

Ключевые слова: личность, азербайджанская женщина, ценности азербайджанского народа, общечеловеческие ценности, национальная стратегия образования

Məqalədə milli-mənəvi dəyərlər əsasında formalalaşan insan şəxsiyyətinin mənəvi və müasir paradiqlərini, o cümlədən qadın şəxsiyyəti əsasında gənclərin təbiyələnmə məsələləri təhlil olunur.

Qeyd edilir ki, gənc nəslin milli ruhda tərbiyə olunmasında qadın şəxsiyyətinin, onun şəxsi nümunəsinin təsir imkanları böyükdür.

Bu gün yeniləşən cəmiyyətin bütün sferalarında Azərbaycan qadınlarının rolu, onun nüfuz imkanlarını bu yönündən gənclərə aşılamaq işi aktual problem olaraq yeni əqidə və şüurlu münasibət əsasında tənzimlənməlidir.

Məqalədə məhz, bu cəhətdən qadın şəxsiyyətinə verilən yeni, innovativ tələblər sistemindən gəncləri faydalananmasına aid əhatəli bilikləri təlqin edən didaktik material kimi təqdirli sayılı bilər.

Müsəir gənclərin milli ruhda təbiyələnməsində qadın şəxsiyyətinin rolü barədə müdriklərimiz, mütəfəkkirlərimiz, görkəmli elm və sənət mücahidlərimiz çox aqılanə söz demiş, qadın şəxsiyyətinə verilən tələblər haqqında sərrast fikir söyləmişlər.

Ümummilli lider Heydər Əliyev gənc nəslin formalalaşmasında qadın şəxsiyyətinin roluna müstəsna əhəmiyyətli bir vəzifə kimi baxaraq bu barədə söyləyirdi: "Cəmiyyətdə qadınların üzərinə daim çox böyük vəzifələr düşür, onların işi həmişə ağırdır. Ancaq onlar bu vəzifələri şərəflə yerinə yetirir və həmişə olduğu kimi indi də cəmiyyətdə aparıcı rol oynayırlar" [2, s.5].

Ölkəmizdə dövlət qadın siyasetinin əsas prinsiplərinin müəyyən edilməsinin və dövlət səviyyəsinə qaldırılmasının məhz Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olması danılmaz bir tarixi faktdır. O, qadınların idarəetmə, qərarqəbuletmə və sosial həyatın bütün sahələrində olduğu kimi şəxsiyyətin inkişafında, formalalaşmasında, mütəşəkkil təlim-tərbiyə prosesində qadın əməyinin, işgüzarlığının və müqəddəsliyi-

nin müstəsna əhəmiyyətinə də toxunmuş, bu yönədə aparılan mühüm davranış nörmalarından bəhs edərək belə bir münasibət də açıqlamışdır:

"Azərbaycan qadını tarix boyu öz ağılı, zəkası, namusu, qeyrəti, isməti ilə, fədakarlığı, çalışqanlığı, mərdliyi, vətənpərvərliyi ilə, millətinə, torpağına olan hədsiz məhəbbəti ilə və gözəlliyi, Azərbaycan xalqının xüsusiyyətləri ilə tanınmışdır. Ancaq bununla bərabər, əsrər boyu Azərbaycan qadınının üzərinə böyük zəhmətlər düşmüşdür. O, zəhməti də qadın həmişə mərdliklə, cəsarətlə çəkmişdir və heç vaxt bu zəhmətdən inciməmişdir." [2, s.5].

Təlqin olunan fikirlərdən də tam yəqinliklə aydın olur ki, gənclərin millimənəvi, əxlaqi, ideya-siyasi, hüquqi vərdiş və bacarıqlara sahib olmasında qadın şəxsiyyətinin böyük təsir imkanları bütünlükə həm milli, həm də bəşəri məzmun daşıyan ümumxalq və ümumdüvlət səviyyəli bir iş olub, bütün zamanın sınaqlarından uğurla çıxan şərəfli bir missiya olmuşdur.

Qadın şəxsiyyətinin prioritet istiqamətlərinin gənclərdə oyadıcı təsir imkanlarını özünəxas nəcib və şərəfli bir təhlil yolu ilə aparan ulu öndər daima bu adın münəvvərliyini, müqəddəsliyini, ecazkarlığını bütün rəsmi görüşlərdə, müsamirələrə, səmimi səhbətlərdə, həyatın bütün çalarlarında olan məziyyətlərini, həm səsial-mədəni, həm də əxlaqi-mənəvi fəzilət kimi dəyərləndirərək, ümumiyyətlə gənclərin qadın şəxsiyyəti nümunəsində, bu örnək qadın işığında inkişafını yüksək cəmiyyət prinsipi kimi qiymətləndirərək deyirdi ki, "Qadınlar cəmiyyətin bəzəyi-dir, gözəlliyidir. Qadınsız cəmiyyət ola bilməz. Azərbaycanda qadınlar öz ağılları, zəkalarına, biliklərinə, istedadlarına görə dünya qadınları içərisində özünə məxsus yer tuturlar. Ona görə də biz qadınlarımızla fəxr edirik."

Ulu öndərin qadın şəxsiyyətini səciyyələndirən bu müdrik aforistik deyimlərini yüksək insani keyfiyyət səviyyəsində dəyərləndirən gənclərimiz, bu gün öz şəxsi iddialarında, həyatda, cəmiyyətdə öz yerini müəyyənələşdirməkdə, parlaq, zəkatlı, əmələ yiyələnməkdə təhəlliləndirici, tərbiyələndirici, inkişafetdirici mənbə kimi təqdir etməyin yeni metodoloji prinsiplərini, qanuna uyğunluqlarını mənimsemək və rəvac verən təlim-tərbiyə kredosunu daima öz yaşam tərzi bilib, bu adın ucalığını öz şəxsi əmək, istək yolunda özlərinə məşəl bilib, bu məşəlin işığında addimlamağa doğru özlərini səfərbər edirlər.

Bu gün həmin problemlə bağlı mütərəqqi-texnologiyaları, yeni humanist ideyaları yüksək ümumxalq, ümumdüvlət səviyyəsində mətinliklə, yüksək iradı səy və dövlətçilik ənənəsi ilə davam etdirən möhtərəm ölkə prezidenti, cənab İlham Əliyev çox hörmət əlaməti olaraq qadın şəxsiyyətindən faydalamağın həm məsuliyyətli, həm də insanı bir vəzifə olduğunu məhz, ulu öndərin fikir və mülahizələrinin məntiqi davamı olaraq belə səciyyələndirir: "Məmənuniyyət hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, müstəqil Azərbaycanın qazandığı bütün böyük uğurlarda qadınların misilsiz xidmətləri vardır. Respublikamızda bir an belə ara verməyən həzirkı quruculuq işlərində ölkə xanımıları tariximizin hər bir mərhələsində olduğu kimi bu gün də çox yaxından iştirak edir, ictimai-siyasi, səsial-iqtisadi, elmi-mədəni proseslərin fəal iştirakçısı olaraq vətənimizin yüksəlişinin təmin edilməsinə töhfələrini əsirgəmirir".

Belə şəxsi qadın nümunəsinə isə biz bu gün daha yüksək iftixar hissi ilə dəyərləndirdiyimiz, ölkənin birinci xanımı, vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondu-nun

rəhbəri, sevimli ictimai-Dövlət xadimi, qadın və analıq etalonu, milli-mənəvi sərvətlərimiznə sadiq qoruyucusu Mehriban xanım Əliyevanın fədakar fəaliyyətinə, əməli şücahtində, sonsuz xidmətlərində daha çox görüb, duyub, dəyərləndiririk.

Məhz, gənclərin milli və bəşəri inkişafı yolunda onun müxtəlif maarifləndirici layihələrə başçılıq etməsi, fədakarlıq nümunəsi olması dediklərimizin əyani sübutudur.

Bu mövzu onu da deməyə imkan verir ki, gənclərin milli ruhunun, əzəmətinin yüksəliş yolları tarixən də qadın simasının, şəxsiyyətinin təsir gücü ilə formalasmış, təhsilli qadınların şəxsiyyət fədakarlığı neçə-neçə nəslə örnək, şəxsi nümunə olmuş, onların cəmiyyətdə təşəkkül tapmasına rəvac vermişdir.

Obrazlı olsa da qadın təhsili, onun şəxsi əmək fəaliyyəti ilə bağlı belə bir ifadə işlətmək yəni, "təhsilli qadın təhsilli millət deməkdir" fikri əsasında doğrudan da xeyli sayda gəclər bu fenomen xilqatın təsir gücündən təşənə tapmış, bu fenomen təsiri hiss etmişlər. Cünki, Azərbaycan qadını hər zaman zəriflik, mərdlik, fədakarlıq rəmzi olub, eyni zamanda, dərin düşüncəsi və müdrikliyi ilə həm dövlətçiliyin inkişafında, həm də cəmiyyətin ən müxtəlif sahələrinin tərəqqisində ənəmlı rol oynayıb. Xalqımız tarixinin olduqca mürəkkəb və həssas dönenlərdən keçib.

Məhz, bu dövrlərdə Azərbaycan qadınlarının nümayiş etdirdiyi iradəlilik, mübarəklik, sədaqətlilik və vətənpərvərlik nümunələri sonrakı nəsillər üçün əsl örnəkdir.

Bütövlükdə isə qadın şəxsiyyətinin gənclərin milli ruhunun, inkişaf yönü münənformalaşmasına olan təsir imkanları haqqında tarixi-müqayisəli səviyyədə elmi-pedaqoji tədqiqatların aparılmasına da ciddi ehtiyacın olduğunu qeyd etmək olar. Bu sahədə son illərdə şəxsiyyət məhfumuna olan münasibət məsələsinin qoyuluş xarakteri həm mənəvi, həm də milli pedaqogika tərəfindən ciddi sosial-ictimai məzmunda təhlilini tapmışdır. Lakin, ümumilikdə şəxsiyyətin pedaqoji aspektində, mili mündəricədə aydınlaşdırılması istiqamətləri isə, əlbəttə, Azərbaycan müstəqilliyi şəraitində, milli müstəqillik düşüncəsinə kreativ yanaşma prosesində daha aydın və izahlı təhlilini tapmışdır. Bu münasibətlə "Azərbaycan milli izahlı ensiklopedik pedaqoji lüğət" adlı kitabda şəxsiyyət, onun formalaşmasında ırsiyətin, mühitin, pedaqoji prosesin və şəxsi əməyin qarşılıqlı əlaqəsi haqqında sırf elmi-nəzəri əsasda tədqiqat aparan, akademik Nurəddin Kazimovun araşdırılmaları daha perspektiv və təcrübə məna kəsb edən mühakiməli ideyalarla demək olar ki, pedaqogikaya yeni bir metodoloji baxış, real mühakimə qüdrəti gətirmişdir. Müəllifin bu sahədə olan yaradıcı fəaliyyəti yeni paradigmərlə, müasir meyarlarla, yeni innovativ müqayisələrlə təsbit olunmuşdur. Adı qeyd olunan lüğətdə yazılır: "... pedaqoji mənada şəxsiyyət deyəndə hər bir adamın həyatda qazandığı mənəvi keyfiyyətlərin məcmusu başa düşülür. Fəlsəfi mənada şəxsiyyət deyəndə cəmiyyəti dəyişdirməyə qadir olan tek-tek adamlar nəzərdə tutulur" [1,s.209-210].

Odur ki, şəxsiyyət numunəsi əsasında tam formatda könülü və ləyaqətli nəslin intellectual-mənəvi inkişafında dünya və lokal səviyyədə aparılan pedaqoji fəaliyyət imkanlarının genişləndirilməsinə dövlətimiz, xalqımız həmişə yüksək dəyər vermiş, bu işə ümumxalq və ümumdövlət səviyyəli bir iş kimi baxılmışdır.

Konkret ifadə etsək, tam yəqinliklə demək olar ki, şəxsiyyət probleminin həmişə diqqətdə saxlanılması, bu işə cəmiyyətin mövqeyi kimi yanaşılmasını zəruri edir.

Qadın şəxsiyyətinə verilən intensiv tərbiyə, təhsil məqamları əsasında konseptual nəzəriyyələrdən, mütərəqqi ideyalardan bəhrələnməyin ilkin yolu isə, əlbəttə, təhsil mənəviyyəti, həhsillənmə psixologiyası ilə bağlıdır.

Cünki aparılan müşahidə və araşdırımlar da göstərdi ki, Azərbaycanda tarixi kökləri qədimlərə və erkən orta əsrlərə gedib çıxan milli təhsilin, maarifçiliyin təşəkkülü və inkişafı xalqın maddi və mənəvi mədəniyyətinin təkamülü, dinin yayılması, nəhayət dövlətçilik ənənəsinin formalasması ilə bağlı olmuşdur. Məktəb təhsilinin meydana çıxmásında qadın şəxsiyyətinin ibtidai zəmində olsa da ta qədim zamanından müasir texniki tərəqqi dövrünə qədər uzun bir epoxada yüksəliş dinamikasını tarixi-müqayisəli zəmindən araşdırmaqla sübut etmək olar ki, əfsanəvi Tomris, Bərdə hökməti Nüşabə, Qızıl Arslanın həyat yoldaşı Qətibə xanım, Ağqoyunlu dövlətinin hökməti Uzun Həsənin anası Sara xatun, Şirvanşah Xəlilullahın həyat yoldaşı Pəri xanım, Şah Abbasın anası Xeyransa bəyim, Xurşidbanu Natavan, Ağabəyimn ağa və digər görkəmli dövlət və ictimai xadimlər, ədiblər ölkəmizin tarixində dərin iz buraxmışlar.

Bu tarixi şəxsiyyətlərlə yanaşı, Azərbaycanın görkəmli qadın ziyahıları gənc nəslin milli ruhunun formalasmasında əzmkarlıq nümunəsi göstərərək, zaman-zaman xalqı maarifləndirmək, xüsusən qadınların təhsilinin və mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədi ilə onlara öz hüquq və vəzifələrini anlatmaq, həm də bu yolla ictimai rəyə təsir göstərməyə çalışır, mütərəqqi maarifpərvərlər, o cümlədən publisistlər "qadın bir şəxsiyyət kimi azad olmayıncı cəmiyyətin problemləri qalacaq və daha da artacaq!" ideyasını irəli sürürdülər.

Odur ki, şəxsiyyətin inkişafına nail olmanın ən bariz nümunəsini elə Azərbaycan qadınının şəxsi həyat və yaradıcı fəaliyyəti ilə bağlamağın pedaqoji fikir tariximizə, onun bütün mərhələlərinə gətirdiyi inam, inkişaf səyi hər bir tarixi məqamda öz aktual və yenilik ruhunu saxlayır.

Gənclərin milli ruhda tərbiyəsində, şəxsiyyətin inkişafında qadınların rolunu dəstəkləmək birmənali şəkildə onların dünən də, bu gün də, gələcəkdə də ictimai-sosial fəaliyyətlərini zəruri edir, xüsusən, böyük nəslin yenilməzlək ruhunu, mənlik şüurunun, mənəviyyat düşüncəsinin, əxlaqi keyfiyyətlərinin, əbədiyyaşlıq məziyyətlərinin daha da yüksəlişinə rəvac verən pedaqoji fakt və hadisələri də özündə ehtiva edir.

Məgrur və keyfiyyətli nəsil formalasdırmaq problemi tarixi məqamların bütün mərhələlərində qadın şəxsiyyətinin təsir imkanları ilə həyatı məzmun kəsb etmiş, tərbiyənin məzmun dəyərlərini milli və ümumbaşəri ecazlarla təkmilləşdirmiştir.

Bu yönümdən gənc nəslin qadın şəxsiyyəti nümunəsi ilə formalasdırılması naid nəzəri-konseptual ideyalardan pedaqoji proses təcrübəsində istifadə işi də daim diqqət mərkəzində olmuş, yeni, sağlam nəsil böyütməyin rəhninə çevrilmişdir. Xüsusən müasir dövrə gənclərin milli təsir imkanlarını pedaqoji qanunauyğunluqlara uyğun aparmağın kreativlik səviyyəsini maksimal tərzdə təkmilləşdirməyi də zəruri edir.

Qadın şəxsiyyətinin sağlam tərbiyədəki əvəzedilməz rolunu bu prosesin mənbəyi olan ailə, məktəb və ictimaiyyətin; məzmununu təşkil edən milli, bəşəri və dini dəyərlərin; eləcədə metodologiyasını (texnologiyasını) quran insan, təbiət, cəmiyyət vəhdəti ilə hasilə gətirməyə cavab verən, elmi konsepsiyalara əsaslanmaqla qadın şəxsiyyəti vasitəsilə “Yaxşı insan” yetişdirməyin innovativ baxışlar sistemi ilə hasilə gəldiyini də unutmaq olmaz.

Tədqiqatçı-alim, akademik, pedaqoji elmlər doktoru, professor Fərahim Sadıqov problemin həm mənəvi, həm də müasir tərbiyə sistemində mükəmməl pedaqoji ideyalar əsasında inkişaf dinamikasını ümumiləşdirərkən haqlı olaraq məsələyə əxlaqın saflaşdırılması konsepsiyası ilə dəyər verərək yazar: “Müasir dövrdə ailə, övlad tərbiyəsi mühüm yer tutur. Müstəqil dövlət quruculuğu dövründə dövlətin, xalqın, millətin inkişafının əsası, bünövrəsi, təməli hesab olunan ailənin safliyi, bütövlüyü, Vətən üçün, xalq üçün yaxşı övladlar tərbiyə edilməsi, onların əxlaqının saflaşdırılması ilə bağlı tərbiyə örnəklərinə, öyüdlərə, nəsihətlərə, məsləhətlərə böyük ehtiyac vardır. Bu mənada ailədə uşaqların tərbiyəsi, ataya, anaya, ailənin digər üzvlərinə hörmətlə bağlı pedaqoji ideyaların verilməsini də təqdirəliy qib hal kimi qiymətləndirmək olar” [4, s.8].

Bələliklə, qadın şəxsiyyətinin gənc nəslə olan təsir imkanlarını araşdırmaqla, bir daha bu məsələyə Azərbaycan məktəb və pedaqoji fikir tarixində, pedaqoji proses təcrübəsində ciddi sosial-pedaqoji fəaliyyət kimi baxıldığının şahidi olursan.

Vaxtilə “İmam Əli (ə)-nin xütbə, məktub və kəlamlarının toplusundan nəsihət xarakterli seçmələr etmiş professor, pedaqoji elmlər doktoru Sərdar Quliyevin araşdırımlarında da uşaq, övlad və cəmiyyət paradiqmlarının görünüşündə qadın şəxsiyyəti haqqında söylənilən aforistik deyimlərin birində deyildiyi kimi “Qadınların ən yaxşı xasiyyətləri kişilərin ən pis xasiyyətləridir: təkəbbürlük, qorxaqlıq və xəsislik. Bələliklə əgər qadın təkəbbürlü olsa, ərindən başqa heç kəsə baş əyməz; xəsis və simic olsa, özünün qarşısına çıxan və adının pisliyi və ərinin qəzəbinə səbəb olan hər bir şeydən qorxar və ondan uzaqlaşar” [5, s.114].

Müdriklərin müdrik simalarından biri olan Y.Balasaqunlunun bələ bir aforistik deyimi var: “Oğula, qızla bilik, mərifət öyrət, bu mərifətlə onlar əxlaqlı olsun [3, s.74].

Qeyd olunanlarla yanaşı, vurğulamaq yerinə düşər ki, qadın şəxsiyyətinin müxtəlif istiqamətlərdə gənc nəslin ideya-mənəvi hazırlığına, social fəallığına, mənlik şüuruna bəxş etdiyi bütün mədəni vərdişlərə qovuşan yollar bir daha yeni mündəricədən araşdırılmaqla bu problemin potensialının geniş bir milli irs olduğunu da bir daha sübut edir.

Məqalənin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, məqalədə ilk dəfə olaraq qadın şəxsiyyəti vasitəsi ilə gənc nəslin milli etiqad, vətəndaşlıq, bəşəri keyfiyyətlərə yiyələnmək prosesi haqqında nəzəri-metodik iş sisteminin qanuna uyğunluqları şərh edilərək, yeni metodoloji prinsiplərlə əsaslandırılmışdır.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi: məqalədən orta ümumtəhsil, orta ixtisas və ali məktəb təhsili sistemində çalışan fənn müəllimləri istifadə edə bilərlər.

Çünki, məqalədə təsbit olunmuş elmi-nəzəri müddəalardan onlar pedaqoji fəaliyyət prosesində təhsilləndirici və inkişafdırıcı mənbə olaraq istifadə edə bilərlər.

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, gənc nəslin milli ruhuna, şəxsiyyət yetkinliyinə qadın nümunəsi əsasında olan təsir imkanlarının və yollarının optimal metodik iş sistemini bilmək bütün pedaqoji fəaliyyət üçün çox dərin təcrübə əhəmiyyəti olan bir paradigma olaraq həmişə öz aktuallığını qoruyub saxlayır və gənclərin əbədiyyaşarlıq simvoluna çevirilir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan milli izahlı ensklopedik pedaqoji lüğət Bakı, “OKA-Ofset”, 2005.
2. Cəfərovə Tamam. Dövlət qadın siyasetinin formallaşmasında Heydər Əliyevin rolu. /Poliqlot, 1-31 may, 2019-cu il, №07
3. //Milli irs. Ədəbi-bədii, elmi-nəzəri jurnal. Bakı, 2018, №21
4. Qasimov Ayaz. Əxlaqın saflaşdırılması müdrik kəlamların təsiri. Dərs vəsaiti. Bakı, “RS Poliqraf”, 2015.
5. Quliyev Sərdar. Gəncliyin tərbiyəsində aqillərin nəsihəti və vəsiyyətləri. Metodik vəsait. Bakı, ADPU-nun nəşri, 2011.

Резюме

Роль личности женщины в развитии молодёжи

В статье анализируются роль личности женщины в воспитании молодёжи на основе национально-моральных ценностей.

Сегодня, особо отмечается роль азербайджанских женщин в развитии общества, во всех её сферах, и авторитетные возможности в формирование сознания и новых взглядов молодёжи.

Summary

The Role of Women's Personality in the Development of Youth

The article analyses a great role of woman's personality in national and moral spirit formation, upbringing and education of young generation.

Today in all spheres of renewing society the role of Azerbaijani women and their authority in teaching young generation must be regulated as a current problem on the bases of new conviction and conscious attitude.

Rəyçi: ped.e.d, prof. F.Sadiqov